RELAȚII TERNARE ?

Emil Ionescu[1]
Universitatea din București

Abstract

The paper is a criticism of an important concept in modern and contemporary Romanian syntax, the concept of triadic relation. After a short presentation of the history of the concept, the paper discusses its definition and extension (as they emerge in the literature devoted to this topic). Triadic relations turn out to be applied to two classes of syntactic structures, conventionally called "structures with predicate nominals" and "structures with secondary object". It is shown that with respect to either class, the concept of triadic relation is misused. As far as constructions with secondary object are concerned, the analysis proves that an important feature of triadic relations (namely, the existence of a relation between the dependents of the lexical head) is not instantiated. Also, constructions with predicate nominals are shown to exhibit a feature of the relation between the dependents of the head, which is ignored by the defenders of the concept. In the final part of the paper the analysis proposes an approach of the above mentioned types of structures, which makes no resort to the concept of triadic relation. This approach essentially relies on contemporary analyses couched in terms of control and raising. It is thus shown that a triadic structure is not a distinctive feature of the constructions under scrutinity. The conclusion is that the concept of triadic relation is pure history, and that it should be abandoned in future descriptions of Romanian.

Key words: triadic relation, predicate nominal, secondary object, dependency relations, raising, control

1. Introducere

Conceptul de relație ternară este întrebuințat în lucrări importante de teorie sintactică românească modernă. În articolul de față, acest concept este supus unei examinări inspirate tocmai de importanța ce i se acordă. După o succintă prezentare a istoriei sale, urmează definirea lui, așa cum se conturează ea în scrierile care promovează conceptul. Următoarele două secțiuni ale articolului abordează sferele de aplicație. Acestea sunt două clase de structuri sintactice, despre care adepții conceptului afirmă că sunt caracterizate de relații ternare. Prezenta analiză demonstrează că una dintre clase nu poate fi, de fapt, caracterizată prin relația ternară. În ce privește cea de-a doua clasă, se arată că

[1] Emil Ionescu este profesor de lingvistică generală la Universitatea din București, Facultatea de Litere, și directorul Centrului de Lingvistică Computațională din aceeași facultate (e-mail: emilionescu@unibuc.ro).

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

modul incomplet în care este caracterizat un aspect al relației ternare (și anume relația dintre dependenții verbului) nu permite găsirea unei explicații pentru un fenomen esențial al acestei clase de construcții. În alternativă, în penultimul paragraf, se descrie un tip de analiză care se dovedește că înlocuiește cu succes abordarea pe baza relațiilor ternare. Analiza alternativă se bazează pe una din abordările actuale ale fenomenului discutat aici. Concluzia este că ne putem dispensa de conceptul de relație ternară fără pierderi, el reprezentând o fază deja istoricizată a teoriei sintactice.

2. Istoria conceptului

Conceptul de relație ternară a fost folosit pentru prima dată de către Sorin Stati, în lucrarea „Elemente de analiză sintactică" (Stati 1972: 50-51). Așa cum l-a definit Stati, conceptul este o contribuție la teoria relațiilor propusă de Louis Hjelmslev (Hjelmslev 1963: 24-28), căci inventarul de relații identificate de Hjelmslev nu include și relația ternară. Stati înțelege acest tip de relație ca realizându-se între trei constituenți sintactici A, B și C, astfel încât A se găsește în relație cu B, B se găsește în relație cu C, iar C se află în relație cu A. Ar fi vorba prin urmare de relații în cerc. Potrivit lui Stati, relația ternară se realizează între nominalul subiect, verbul copulativ și numele predicativ (adjectival sau substantival), precum în propoziția *Copacul este înalt*, unde, între verb și subiect relația este de interdependență, între nume predicativ și verb relația este de dependență unilaterală (verbul copulativ depinzând, în opinia lui Stati, de numele predicativ), iar între subiect și nume predicativ relația este tot de dependență unilaterală, subiectul subordonându-și numele predicativ.

Conceptul de relație ternară a avut o soartă remarcabilă în lingvistica românească, fiind folosit, în timp, pentru caracterizarea a tot mai multe construcții sintactice. Astfel, Valeria Guțu Romalo extinde sfera de ilustrări ale fenomenului, adăugând construcțiile cu predicativ suplimentar (Guțu Romalo 1973: 40)[2]. Un alt fapt semnificativ l-a constituit încorporarea teoriei relațiilor identificate de Hjelmslev, în teoria sintactică a grupurilor, provenită din structuralismul american și formalizată în teoria generativ-transformațională. Această încorporare, propusă de Gabriela Pană Dindelegan (Pană Dindelegan 1976: 52-60), a constat în definirea conceptului de grup (și, în particular, de

[2] Valeria Guțu Romalo face distincția între structuri cu constituenți aflați în dublă dependență (precum construcțiile cu predicativ suplimentar) și structuri cu constituenți aflați în dependențe complexe, (cum sunt propozițiile cu circumstanțiale cumulative). Includerea explicită a ultimelor în clasa structurilor cu relații ternare se va realiza abia în noul tratat academic de gramatică a limbii române (Guțu Romalo (coord.) 2005, II) și va fi preluată în Pană Dindelegan (coord.) (2010).

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

grup verbal), prin intermediul variatelor relații care se pot stabili între membrii grupului: grupul devenea astfel un număr de constituenți aflați în anumite relații. Încorporarea a condus în mod firesc și la cuprinderea relației ternare în teoria grupurilor. Un pas specific în această direcție l-a reprezentat studiul structurilor sintactice cu nume predicativ[3] și, respectiv, cu obiect secundar. Astfel, printre caracteristicile acestor structuri este consemnată relația ternară. În cazul grupurilor cu nume predicativ, lucrurile se prezintă aproape ca la Stati (Pană Dindelegan: 1976: 105-106, Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 263[4], Pană Dindelegan (coord.) 2010: 477)[5]. În cazul grupurilor cu obiect secundar, se precizează că relația ternară se stabilește între verbul-centru, obiectul direct și obiectul secundar, ultimul reclamând ocurența obiectului direct (Pană Dindelegan 1976: 92, Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 392, Pană Dindelegan (coord.) 2010: 448).

Utilizarea relației ternare a fost extinsă apoi. În Guțu Romalo (coord.) (2005), II: 290 și în Pană Dindelegan (coord.) (2010): 487, relația este folosită și pentru caracterizarea structurilor cu complement predicativ al obiectului – o specie nouă de complement, pe care o avansează noul tratat academic de gramatică a limbii române. În sfârșit, se afirmă că relația ternară caracterizează de asemenea structurile cu complement posesiv, cu circumstanțial cumulativ, opozițional, sociativ și de excepție (Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 392).

3. Definiția relației ternare

Relația ternară are, în lucrările care o întrebuințează, o serie de trăsături definitorii. În parte, ele au fost menționate în primul paragraf. Acum voi prezenta trăsăturile definitorii în detaliu, abstrăgând-le din fragmentele relevante ale literaturii care face uz de acest concept. Trăsăturile definitorii sunt următoarele:

(i) Construcția care ilustrează relația ternară trebuie să aibă trei constituenți, unul fiind un verb.
(ii) Construcția trebuie să fie definitorie pentru unul dintre dependenți (numele predicativ, complementul secundar etc.), în sensul că dependentul respectiv se realizează

[3] „Atributiv de bază ”, în terminologia transformațională românească (Pană Dindelegan 1976: 105-110), redenumit ulterior „nume predicativ” – vezi Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 263-289.
[4] Am folosit ediția din 2005 a noului tratat al Academiei, de gramatică a limbii române, deoarece, față de ultima ediție, nu se înregistrează nicio diferență în problemele discutate în acest articol.
[5] Cu diferența, totuși, că acum relația dintre verbul copulativ și numele predicativ este considerată o interdependență (Pană Dindelegan 1976: 55).

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

numai într-o anumită configurație sintactică ternară (Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 442).

(iii) Între toți cei trei constituenți trebuie să existe relații. Așadar, relațiile trebuie să existe nu doar între centrul verbal și dependenții săi (ceea ce este banal), ci și între dependenții înșiși (Pană Dindelegan 1976: 59).

(iv) Relațiile dintre dependenți pot fi de dependență unilaterală sau de solidaritate manifestată prin coocurență obligatorie[6]. Dependența unilaterală înseamnă că unul dintre dependenți este regent, iar celălalt subordonat. Aceasta definește, în structurile ternare, dubla subordonare a unui dependent: subordonare atât față de verb, cât și față de dependentul care îi este regent (Pană Dindelegan 1976: 59, Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 17, Pană Dindelegan (coord.) 2010: 478). În schimb, solidaritatea manifestată prin coocurență obligatorie nu înseamnă subordonare a unui dependent față de celălalt.

(v) Relația sintactică dintre dependenți este însoțită de o relație semantică între aceștia. Relația semantică poate fi deosebită de la caz la caz. Se disting totuși două tipuri principale de relații semantice care își subsumează cazurile particulare: coreferențialitatea dependenților și, respectiv, noncoreferențialitatea lor (Pană Dindelegan 1976: 59).

Pe baza ultimei trăsături, construcțiile ce ilustrează relația ternară, se pot grupa în două tipuri principale: „tipul numelui predicativ" (TNumPred) și „tipul complementului secundar" (TCSec). Denumirile îmi aparțin și sunt, desigur, convenționale. TNumPred este tipul coreferențialității celor doi dependenți, în vreme ce TCSec este tipul noncoreferențialității lor. Spre exemplu, într-un enunț precum *Copacul este înalt* (care ilustrează TNumPred), *înalt* și *copacul* (adică dependenții centrului verbal) sunt asumați a fi coreferențiali. În schimb, într-un exemplu de TCSec, precum *Profesorul m-a examinat materia de curs*, dependenții *m-* (complement direct) și *materia* (complement secundar) sunt asumați a fi noncoreferențiali.

Primul tip este ilustrat de construcțiile cu nume predicativ, cu complement predicativ al obiectului, cu predicativ suplimentar și cu complement posesiv[7]. Celălalt tip este exemplificat de structurile cu obiect

[6] Pentru aceste din urmă concept, preluat din Guțu Romalo (1973): 41, a se vedea Guțu Romalo (coord.) 2005:II 575, 581, 587.

[7] Complementul predicativ al obiectului (CPO) și complementul posesiv sunt specii noi de complemente, identificate de noul tratat academic de gramatică a limbii române (și preluate în

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

secundar şi cu anumite circumstanțiale (cumulativ, opozițional, sociativ şi de excepție).

În următoarele două paragrafe, aceste clase de structuri vor fi supuse unei analize mai detaliate. Analiza va urmări în ce măsură cele două clase ilustrează conceptul de relație ternară. Voi arăta că structurile tipului TCSec nu îndeplinesc condiția ca dependenții verbului să intre în relație unul cu altul. Prin urmare, contrar opiniei adepților relațiilor ternare, aceste structuri nu pot intra sub incidența conceptului în cauză. În ce privește construcțiile tipului TNumPred, voi demonstra că definiția relației ternare nu caracterizează în mod complet relația dintre subiect şi nume predicativ. Din această cauză, teoria relațiilor ternare este în imposibilitatea de a propune o explicație pentru un fenomen definitoriu pentru construcțiile în cauză.

4. Observații asupra TCSec

Din motive de spațiu, analiza acestui tip de construcții se va concentra doar asupra structurilor cu complement secundar. Observațiile se pot însă aplica tuturor celorlalte construcții ale acestui tip.

Complementul secundar (a se vedea Pană Dindelegan 1976: 59 şi 91-93, Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 392-396, Pană Dindelegan (coord.) 2010: 447-453) este considerat a se defini printr-o relație ternară, în care, alături de el, mai apar verbul-centru şi complementul direct (ca în exemplul *Profesorul m-a examinat materia de curs*, unde *a examinat* e centrul, *m-* este complementul direct, iar *materia* este complementul secundar). Complementul direct este în dependență față de verb (sau în interdependență cu el, ca în exemplul de mai sus, unde nici el, nici verbul nu poate fi omis din structură: *Profesorul a examinat materia de curs*[8], **Profesorul m- materia de curs*). Complementul secundar este de asemenea în dependență unilaterală față de verb, complementul admițând suprimarea (Pană Dindelegan 1976: 57): *Profesorul m-a examinat.* În sfârşit, complementul direct şi secundar sunt considerați a avea o „relație obligatorie" (Pană Dindelegan 1976: 92), care se manifestă prin asimetria de ocurență dintre ele: complementul secundar presupune ocurența celui direct, nu şi reciproc (Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 392-393, Pană

Pană Dindelegan (coord.) 2010). CPO corespunde unor „atributive de bază" din gramatica transformațională a limbii române (vezi Pană Dindelegan 1976: 105-110), în vreme ce numele predicativ corespunde celorlalte atributive de bază (adică acelea care nu sunt CPO). Predicativul suplimentar traduce acum conceptul de „atributiv transformat" din Pană Dindelegan (1976): 157-165.

[8] Omisiunea complementului direct (*Profesorul a examinat materia de curs*) nu se poate face, pentru că prin omisiune se afectează sensul originar al construcției.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

Dindelegan (coord.) 2010: 447). Acesta este diagnosticul pentru relația de dependență unilaterală (Pană Dindelegan 1976: 59-60)[9].

Aici este și problema. Afirmația că obiectul secundar este în dependență unilaterală față de complementul direct nu este (și nici nu poate fi) justificată de observația că obiectul secundar presupune complementul direct, nu și invers. Cu alte cuvinte, asimetria de ocurență dintre cei doi dependenți este, *prin ea însăși*, un fapt irelevant față de posibila dependență unilaterală a complementului secundar de cel direct. Asimetria de ocurență poate fi relevantă pentru dependența unilaterală, numai dacă cei doi dependenți formează grup, în care complementul direct este centru. Evident însă, complementul secundar și cel direct *nu* formează grup[10]. În mod alternativ, complementul secundar ar putea fi dependent unilateral de cel direct, dacă ar fi complementul sau subiectul acestuia. În finalul penultimului paragraf, voi arăta însă că nici această situație nu caracterizează construcțiile din tipul TCSec.

Faptul că asimetria de coocurență a celor două complemente nu este diagnostică pentru dependența dintre ele e dovedit de construcțiile cu complement direct și indirect (de exemplu, *I-am cumpărat Ioanei flori*). În aceste propoziții, complementul direct este interdependent cu verbul-centru, iar complementul indirect este dependent unilateral de centrul grup verbal (verb+complement direct). Când formulăm aceste caracteristici ale fiecăruia dintre cele două complemente, ne sprijinim pe posibilitatea de a suprima complementul indirect (*Am cumpărat flori*) și pe imposibilitatea de a suprima complementul direct (**I-am cumpărat Ioanei*). Înregistrăm, așadar, aceeași asimetrie de ocurență ca în cazul perechii complement direct-complement secundar. În plus, obiectul direct și obiectul indirect sunt și ei noncoreferențiali. Paralelismul e deci perfect, dar niciun susținător al relațiilor ternare nu s-ar gândi să spună că, pentru aceste motive, complementul direct și indirect participă la o relație ternară.

---

[9] Testul omisiunii alternative este doar una dintre procedurile aplicate pentru determinarea relației dintre dependenți. În literatura consacrată relațiilor ternare, mai există încă o procedură, cea a distribuției dependenților în structuri alternative. Pentru examenul acestei a doua proceduri, a se vedea Ionescu (2011). Concluzia generală este una singură: ambele proceduri sunt irelevante în raport cu scopul pentru care sunt folosite.

[10] Susținătorii relațiilor ternare au ocazia aici să spună că, chiar dacă cele două complemente nu formează grup, ele aparțin aceluiași grup verbal care este propoziția însăși (Pană Dindelegan 1976:58-59). Argumentul e însă specios: complementul direct formează grup cu verbul de care depinde, iar complementul secundar formează grup cu *grupul verbal* alcătuit din verb+complement direct. Cele două complemente fac parte așadar din grupuri diferite. Ca să se poată spune că ele se găsesc în același grup, ar trebui ca grupul să aibă structura verb+complement direct+complement secundar. Dar testul omisiunii tocmai aceasta arată: că un grup cu această structură nu există.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

Revenind la complementul secundar, opționalitatea lui și obligativitatea complementului direct indică, la fel ca în cazul perechii complement direct-complement indirect, o ordine de actualizare a complementelor verbului. Actualizarea ar trebui să se realizeze în ordinea (i) complement direct și (ii) complement secundar. Este ordinea dictată de verbul însuși. Evident însă, această ordine de actualizare nu spune nimic despre o posibilă relație complement direct-complement secundar.

Așadar, ca și în cazul perechii complement direct-complement indirect, existența unei relații între complementul direct și cel secundar nu poate fi probată. Concluzia este că, dacă se rămâne la argumentele pe care le invocă în momentul de față analizele mai sus citate, tipul TCSec fie trebuie scos din sfera relațiilor ternare, fie această sferă trebuie îmbogățită cu construcții noi, neavute inițial în vedere. În prima variantă, domeniul conceptului de relație ternară s-ar restrânge la tipul TNumPred. În varianta a doua, ar trebui o redefinire a relației ternare, prin eliminarea cerinței ca între complemente să existe o relație sintactică. Nu e de imaginat că o asemenea redefinire este acceptabilă, mai ales că o consecință ar fi înmulțirea imprevizibilă a membrilor clasei TCSec.

5. Observații asupra TNumPred

Ca și în paragraful precedent, voi alege un eșantion. El este numele predicativ adjectival. Observațiile asupra lui se aplică de asemenea tuturor construcțiilor reprezentative pentru TNumPred.

Spre deosebire de construcțiile tipului TCSec, în cazul structurilor tipului TNumPred *există* o relație între dependenții verbului (aici, între subiect și numele predicativ). Existența acestei relații este pusă în evidență de acordul dintre cei doi dependenți. Așa cum este ea înțeleasă de susținătorii relațiilor ternare, relația se dovedește a fi totuși incomplet caracterizată. Relația este (în mod corect) calificată a fi o predicație pe care numele predicativ o exprimă față de subiect. Relația este apoi caracterizată (de asemenea corect) drept o dependență unilaterală (Pană Dindelegan 1976: 59, Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 17, Pană Dindelegan (coord.) 2010: 478). Cu toate acestea, nu se ia în seamă (sau, probabil, se consideră de la sine înțeleasă) o deosebire esențială dintre relația verbului cu fiecare dependent al său, pe de-o parte, și relația subiect-numele predicativ, pe de altă parte. Deosebirea este că prin relațiile verbului copulativ cu dependenții săi se constituie grupuri, în vreme ce din relația subiect-nume predicativ nu rezultă niciun grup. De exemplu, în propoziția *El este înalt*, interdependența dintre *este* și *înalt* definește grupul verbal *este înalt*, iar interdependența dintre *el* și *este înalt* definește grupul verbal propozițional

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

El este înalt. Dependența unilaterală a numelui predicativ de subiect[11] nu produce însă un grup **el înalt*. Se naşte în mod firesc întrebarea de ce există această deosebire între dependențele însele.

Bineînțeles, susținătorii relațiilor ternare ar confirma şi ei deosebirea. Confirmarea însă nu exprimă nimic altceva decât o intuiție. E totuşi nevoie de altceva; e nevoie de codificarea intuiției *prin relațiile însele*[12]. Tocmai această codificare a intuiției ar permite şi răspunsul la întrebarea de mai sus. Şi am ajuns astfel la miezul discuției din acest paragraf. Obiecția la adresa modului de caracterizare a relației subiect-nume predicativ, prin structurile ternare, stă în următoarea afirmație: *relațiile constitutive pentru structurile ternare nu permit, de fapt, exprimarea (şi deci justificarea) intuiției că relația subiect-nume predicativ* ***nu*** *instituie un grup*. Nu o permit, deoarece atât dependența (în cazul relației subiect-nume predicativ), cât şi interdependența, unul față de celălalt, a dependenților

sunt în realitate *definitorii pentru însăşi ideea de grup*[13]. Astfel, intuiția privind dependența nume predicativ-subiect şi descrierea acestei dependențe prin teoria relațiilor ajung să fie în contradicție.

O analiză alternativă a relației subiect-nume predicativ, care să evite această contradicție va fi prezentată în paragraful următor. Să notăm însă, la finalul acestei secțiuni, absența oricărei tentative de a exprima, prin intermediul structurilor ternare, intuiția că relația subiect-nume predicativ nu fondează un grup: într-adevăr, de la originile conceptului până azi, acest aspect al structurilor ternare *practic nu a existat* în literatura care a promovat acest concept.

6. Alternativa la teoria relațiilor ternare

Sarcina ce stă în fața abordării constă, aşadar, în a găsi o metodă de descompunere/generare a construcțiilor cu nume predicativ, astfel încât ea să arate:

---

[11] Conform teoriei relațiilor ternare, direcția dependenței este subiect (regent) –nume predicativ (dependent). Pentru un punct de vedere diferit, a se vedea paragraful următor.

[12] Adică, prin relațiile de dependență/interdependență constatate între dependenții verbului, unul față de celălalt.

[13] Dependența numelui predicativ de subiect înseamnă, aşa cum afirmă susținătorii relațiilor ternare, că (şi) subiectul este regentul numelui predicativ (Guțu Romalo (coord.) 2005, II: 17, Pană Dindelegan (coord.) 2010: 478). Însă regența subiectului față de numele predicativ nu înseamnă decât că subiectul este centrul unei construcții (al unui…grup !), în care numele predicativ este constituentul noncentral. Astfel, teoria relațiilor la care aderă susținătorii relațiilor ternare are consecința necesară că subiectul şi numele predicativ *formează grup*. Evident, această consecință trebuie evitată, dar acest lucru nu se poate face pe calea simplei intuiții, ci, de exemplu, modificând teoria relațiilor (sau, la limită, renunțând la ea).

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

(i) că relațiile dintre verbul-centru și dependenții săi duc la constituirea grupurilor;
(ii) că există o relație între subiect și nume predicativ;
(iii) că relația subiect-nume predicativ nu conduce în plan sintactic la constituirea unui grup.

Aceste deziderate pot fi îndeplinite, dacă structurile cu nume predicativ sunt tratate drept un subtip al construcțiilor denumite „de ridicare" (engl. *raising*). Este vorba, mai precis, de subtipul ridicării de la subiect la subiect. În lingvistica actuală, tratarea construcțiilor cu nume predicativ drept ridicare subiect-subiect este larg răspândită, pentru simplul motiv că cele mai multe limbi dețin verbe copulative.

Pentru a avea o analiză a construcției cu numele predicativ prin fenomenul de ridicare, nu e necesar să se presupună existența unei structuri ternare. E nevoie, în schimb, de mai multă informație codificată în cadrul de subcategorizare asociat verbului copulativ.

Primul lucru pe care îl consemnează un cadru de subcategorizare sunt valențele. Prin valență, înțeleg aici selecția combinatorie specifică unei unități lexicale. În mod curent, sunt recunoscute drept valențe subiectul, complementele și specificatorii[14]. În cazul verbului copulativ, există două astfel de valențe: subiectul și numele predicativ (ultimul, un tip de complement). Subiectul trebuie să fie exprimat prin grup nominal în nominativ, în vreme ce numele predicativ se exprimă prin grup nominal sau adjectival, de asemenea la cazul nominativ.

Un centru lexical nu doar selectează anumiți constituenți cu anumite particularități gramaticale. El impune și anumite constrângeri semantice asupra valențelor lui. Aceste constrângeri se exprimă prin rolurile semantice, iar rolurile semantice sunt și ele părți componente ale subcategorizării.

Din punctul de vedere al rolurilor semantice, verbul copulativ este deosebit. El este recunoscut ca neexercitând constrângeri semantice asupra dependenților săi. Prin urmare, nici subiectul, nici numele predicativ nu primesc rol semantic.

Prin consemnarea valențelor verbului copulativ, problema relațiilor lui cu acestea este parțial rezolvată: din cerința de a avea un nume predicativ adjectival sau substantival în nominativ decurge complinirea verbului cu un substantiv sau adjectiv cu formă corespunzătoare, cu care verbul formează un grup în care este centru. Iar din cerința de a avea un subiect exprimat prin grup nominal în nominativ decurge constituirea unui nou grup (propoziția însăși), în care centrul este de asemenea verbul.

[14] Ultimii nu joacă nici un rol în expunerea de față și nu vor fi comentați.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

Consemnarea valenţelor în modul în care s-a făcut până acum nu este totuşi satisfăcătoare. Ea nu oferă elementele pentru a spune că subiectul şi numele predicativ sunt de asemenea în relaţie, sau, mai mult, pentru a preciza natura acestei relaţii.

Aşa cum observă şi susţinătorii relaţiilor ternare, relaţia celor doi dependenţi ai verbului este o relaţie de predicaţie: numele predicativ este utilizat pentru a atribui subiectului o proprietate. Pentru a exprima această însuşire binecunoscută a numelui predicativ, trebuie prin urmare reţinut că predicaţia pe care o exprimă se aplică unui anumit element.

În acest punct, ne separăm de analiza bazată pe relaţii ternare. Pentru prezenta abordare, expresia sintactică a predicaţiei nu este dependenţa numelui predicativ de subiect, ci invers, dependenţa subiectului de numele predicativ. Iar forma în care această dependenţă poate fi consemnată este tratarea subiectului verbului copulativ ca subiect al numelui predicativ. Această soluţie decurge din ideea însăşi de predicaţie: o predicaţie se exprimă printr-o unitate lexicală ce ia ca argument un element, pe care astfel şi-l subordonează. În cazul de faţă, argumentul numelui predicativ nu e nimeni altul decât subiectul verbului copulativ.

Avem astfel codificată atât natura relaţiei dintre subiect şi nume predicativ, cât şi expresia sintactică a acestei relaţii (ca relaţie de valenţă între numele predicativ şi un constituent care este subiectul numelui predicativ). Acest constituent (un grup nominal în nominativ) e cerut ca subiect atât de numele predicativ, cât şi de verbul copulativ.

Rămâne acum să se explice de ce subiectul verbului copulativ (identic cu cel al numelui predicativ) formează grup cu verbul, dar nu formează grup cu numele predicativ.

La prima parte a întrebării, există deja răspuns. El este oferit de relaţia de valenţă dintre verb şi grupul nominal subiect. Această relaţie implică actualizarea liberă a valenţei, adică, realizarea subiectului ca grup nominal în nominativ.

La partea a doua a întrebării, răspunsul se găseşte în chiar informaţia din valenţa de nume predicativ a verbului. Potrivit acestei informaţii, numele predicativ este un constituent predicaţional (adjectival sau substantival), având la rândul lui ca valenţă un subiect realizabil ca grup nominal în nominativ (de exemplu, pentru substantivul *înalt*, informaţia este următoarea: *înalt* este un constituent predicativ, cu subiect realizabil ca GN în nominativ). Un constituent descris ca având o anumită valenţă realizabilă nu are, de fapt, *realizată* acea valenţă (căci prin subcategorizare se descrie ce valenţă urmează a fi realizată, nu ce valenţă s-a realizat). El este de aceea numit un constituent *nesaturat în raport cu valenţa respectivă*.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

Să se observe acum că numai constituentul predicațional *nesaturat* în raport cu subiectul este selectat, în calitate de nume predicativ, de verbul copulativ. De aici urmează că nesaturarea cu subiect a numelui predicativ este dictată de verbul însuși. Mai clar spus, verbul copulativ nu admite în calitate de nume predicativ decât constituenți nesaturați în raport cu subiectul. Numele predicativ este așadar accesibil verbului *numai în această formă*[15]. Această constrângere a verbului față de realizarea numelui său predicativ blochează realizarea numelui predicativ *ca grup alcătuit din centrul substantival/adjectival și subiectul acestui centru*. Constrângerea exercitată de verb asupra valenței de nume predicativ nu împiedică totuși stabilirea unei relații, între constituentul predicativ și subiectul său *nerealizat*. Relația este de dependență[16].

Sunt adunate acum toate elementele care permit o descriere adecvată a proprietăților de subcategorizare ale verbului copulativ. Aceste proprietăți sunt următoarele:

- Verbul (în cazul analizat aici, la forma finită *este*) selectează ca nume predicativ un GAdj (în cazul analizat aici, *înalt*) cu utilizare predicativă, și *nesaturat în raport cu subiectul*. Subiectul GAdj nesaturat este un GN în nominativ;
- Verbul selectează ca subiect un GN în nominativ (în cazul analizat aici, *copacul*);
- Subiectul grupului adjectival nesaturat *înalt* (în cazul analizat aici, *copacul*) este identic cu subiectul verbului copulativ *este* (în cazul analizat aici, tot *copacul*).

Cele două valențe ale verbului conduc la grupurile pe care acesta, în calitate de centru, le realizează succesiv (și anume, *este înalt*, în prima fază, și *Copacul este înalt*, în cea de-a doua). La rândul ei, informația că numele predicativ este o predicație despre subiectul verbului copulativ identifică natura relației dintre cei doi dependenți ai verbului. Expresia sintactică a predicației este identificată mai departe drept dependența unei valențe *neactualizate* (aici subiectul) de centrul său *actualizat* (aici numele predicativ). În sfârșit, faptul că numai un constituent *nesaturat în raport cu subiectul său* poate fi numele predicativ al verbului copulativ explică de ce numele predicativ și subiectul

[15] Alte cazuri de grupuri nesaturate față de subiect sunt complementele conjunctivale ale verbelor de control prin subiect (pentru explicarea acestei noțiuni vezi mai jos, nota de subsol 17), unde din nou verbul constrânge complementul să nu își realizeze subiectul * *El vrea el să plece* vs. *El vrea să plece*.

[16] Spre deosebire de relațiile întemeietoare de grup (numite uneori și relații sau dependențe *canonice*), în literatura actuală consacrată acestor probleme, relațiile precum cea dintre grupul predicativ și subiectul său neactualizat sunt numite relații (sau dependențe) *noncanonice*, exact pentru motivul că dependența nu este definitorie pentru formarea unui grup.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

numelui predicativ nu formează grup, deşi sunt în relaţie: nu formează grup, pentru că, prin constrângerea de nesaturare exercitată de verb, subiectului numelui predicativ nu îi este permis să se realizeze.

Comparată cu rezultatele pe care le obţine analiza de mai sus, abordarea prin conceptul de relaţie ternară se dovedeşte nesatisfăcătoare. Abordarea prin relaţii ternare poate într-adevăr să explice de ce relaţiile verbului cu subiectul şi, respectiv, cu numele predicativ întemeiază grupuri. Ea diagnostichează corect natura relaţiei nume predicativ-subiect, când spune că este o predicaţie. Însă acest diagnostic nu ajută abordarea să caracterizeze corect direcţia sintactică a relaţiei. Iar mai presus de orice, abordarea nu are nicio explicaţie pentru fenomenul, evident şi esenţial, că subiectul şi numele predicativ, deşi în relaţie de dependenţă, nu pot să întemeieze un grup. Cauza acestei incapacităţi explicative este faptul că relaţiile ternare nu dispun de nici un mecanism care să semnaleze că constrângerea exercitată de verb asupra numelui său predicativ se extinde şi asupra nesaturării cu subiect a numelui predicativ.

Spaţiul limitat al acestui articol nu permite o descriere detaliată a aplicaţiilor (în spiritul analizei de mai sus) pentru celelalte structuri reprezentative ale tipului TNumPred. Mă rezum, de aceea, la schiţe care au ca element comun faptul că nu propun structuri ternare ca structuri diagnostice pentru anumite funcţii sintactice.

Predicativul suplimentar ilustrează atât fenomenul de ridicare subiect-subiect (ca în exemple precum *Ioana s-a întors obosită*), cât şi cealaltă varietate de ridicare, ridicarea de la subiect la obiect (precum în *Îl consider pe Ion un impostor*, unde complementul direct *pe Ion* este subiectul predicativului suplimentar *un impostor*).

Complementul predicativ al obiectului, la rândul său, este asimilabil unei structuri cunoscute drept „control prin obiect” (*L-au angajat pe Ion portar*). Această structură este distinctă de structurile de ridicare, prin aceea că şi subiectul şi complementul (direct sau indirect) al verbului primesc roluri semantice. Structura se aseamănă, totuşi, cu ridicarea, prin aceea că complementul predicativ este lipsit de rol semantic[17].

În sfârşit, *construcţiile cu complementul posesiv* manifestă şi ele o particularitate a fenomenului de ridicare, prin faptul că cliticul în dativ ataşat verbului nu primeşte rol semantic de la verb. Aceste construcţii însă par a fi o

[17] Este de remarcat aici că nici noul tratat academic de gramatică a limbii române, nici tratatul coordonat de Gabriela Pană Dindelegan (Pană Dindelegan (coord.) 2010) nu menţionează printre structurile ternare ale limbii române cealaltă construcţie din familia celor de control, şi anume controlul prin subiect. Construcţia înseamnă un centru verbal, subiectul acestuia şi un complement conjunctival, în care denotatul subiectului conjunctivului este necesar identic cu denotatul subiectului verbului principal (*Vreau să plec, Am încercat să strig* etc.). Omisiunea din lucrările menţionate este explicabilă tocmai prin ignorarea fenomenului de control, în ansamblul său, în gramatica românească modernă.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

manifestare mai specială a ridicării: cliticul complement al verbului este și complement al *complementului direct* al verbului (*Ți-am văzut câinele în curte*). Ar fi vorba așadar de o ridicare obiect-obiect[18].

Cadrul de analiză în care se așază construcțiile de mai sus ajută să se arate de ce structurile tipului TCSec nu au de fapt nicio legătură cu structurile ternare. Motivul principal este că relația între dependenții verbului nu poate fi sub nicio formă identificată. Menținând discuția la situația complementului secundar, într-un exemplu ca *Profesorul m-a examinat materia de curs*, complementul direct nu poate fi privit ca vreuna din valențele complementului secundar; de exemplu, *mă* nu poate fi nici subiect, nici complement pentru *lecția* (ca în cazul fenomenelor de ridicare). Reciproca este de asemenea adevărată: complementul secundar nu poate fi nici subiect, nici complement al complementului direct[19].

Concluzii

Ține de viața ideilor științifice ca un concept să își potențeze, prin simpla trecere a vremii, autoritatea. *Astfel* se produc inerțiile ideatice în știință, și acesta este și cazul conceptului de relație ternară. Născut într-o ambianță înnoitoare și de efervescență științifică, conceptul a reprezentat, la originea sa, o contribuție importantă la regândirea unui tip de construcție sintactică. Ideea de dublă dependență era atrăgătoare. Prin ea, puterea de seducție a conceptului a făcut însă ca virtuțile sale explicative și descriptive să fie supralicitate prin aplicații neexaminate critic[20]. Noțiunea de relație ternară și-a consolidat astfel poziția de autoritate, însă, din păcate, în detrimentul posibilităților sale reale de explicație și descriere. Iar aceasta se întâmpla, când în lingvistica din alte părți cercetările deja depășiseră nivelul (propriu anilor ’70) de explicație și de înțelegere a fenomenelor. Mulțumită acestei dinamici, noi cadre de analiză și

[18] Pentru o introducere în tipurile de ridicare și control, privite din perspectiva unei gramatici nontransformaționale, vezi Ionescu (2006): 113-121.

[19] Cadrul de analiză propus aici pentru construcțiile tipului TNumPred nu este singurul din lingvistica actuală. O paradigmă alternativă, foarte influentă, discută aceste structuri în termenii deplasării constituenților (engl. *movement*).

[20] Cea mai recentă aplicație necritică a conceptului de relație ternară se găsește în Pană Dindelegan (coord.) (2010): 375, și privește relația dintre funcția de determinant și cea de cuantificator în interiorul grupului nominal. Se afirmă textual: „… la fel cum cuantificatorul se definește și se atribuie în GN în relație cu determinantul, complementul secundar se definește și se atribuie în GV în relație cu complementul direct.” Știind că între complementul direct și cel secundar nu există de fapt nicio relație, cititorul acestui articol poate acum evalua exact câtă valoare are extinderea conceptului de relație ternară la cazul raportului dintre cuantificator și determinant, în grupul nominal.

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)

fenomene gramaticale au devenit azi bunuri câştigate pentru toată lingvistica, dincolo de polemicile între diverse şcoli.

Cu perspectiva pe care o oferă azi aceste bunuri câştigate, conceptul de relaţie ternară este istorie. Analiza de faţă a demonstrat că, judecat în noile coordonate de abordarea a fenomenelor pe care pretinde că le explică, conceptul este rău înţeles şi rău aplicat. Renunţarea la el nu aduce pierderi, ci beneficii. Dacă totuşi va fi ca acest concept să aibă şi în viitor, în teoria sintactică românească, poziţia de autoritate pe care o are acum, aceasta nu se va putea întâmpla decât tot ca efect al inerţiei intelectuale, sau prin refuzul (păgubitor) de a accepta raţionalitatea dinamicii ideilor în ştiinţă[21].

REFERINŢE

Guţu Romalo, V. *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1973

Guţu Romalo, V. (coord.) *Gramatica limbii române, vol. II, Enunţul*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005

Hjelmslev, L. *Prolegomena To A Theory of Language*, The University of Wisconsin Press, Madison, 1963

Ionescu, E. *Lecţii-sinteză de sintaxa limbii române*, Editura Coresi, Bucureşti, 2005

Ionescu, E. *Gramatici formale*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2006

Ionescu, E. *Construcţii „ternare" cu dependenţi ai verbului noncoreferenţiali*, manuscris, 2011

Pană Dindelegan, G. *Sintaxa limbii române. Partea I. Sintaxa grupului verbal*, Tipografia Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 1976

Pană Dindelegan, G. (coord.) *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2010

Stati, S. *Elemente de analiză sintactică*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972

[21] O mostră de inerţie intelectuală se găseşte chiar în una din scrierile autorului acestor rânduri, care, într-un manual de sintaxă din 2005 (Ionescu 2005: 37-38), făcea şi el referire la dubla dependenţă a numelui predicativ adjectival…

BDD-A2395 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:55:35 UTC)